

Μνήμων

Τόμ. 13 (1991)

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

doi: [10.12681/mnimon.443](https://doi.org/10.12681/mnimon.443)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΠΕΤΡΑΚΟΣ Β. Χ. (1991). ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ. *Μνήμων*, 13, 349-358. <https://doi.org/10.12681/mnimon.443>

ΤΟ ΑΡΧΕΙΟ ΤΗΣ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

Ἡ ἀξία ἐνὸς ἀρχείου, γενικοῦ ἢ μερικοῦ, εἶναι συνάρτηση τῆς ἀρτιότητάς του. Ἀπὸ τὴν ἀποψη αὐτῆ τὸ ἀρχεῖο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ πληρέστερα τῆς Ἑλλάδος. Περιέχονται σ' αὐτὸ ὅλα τὰ ἐγγραφα ποὺ ἐκδόθηκαν ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία ἢ ἐκεῖνα ποὺ ἀπευθύνθηκαν σ' αὐτὴν ἀπὸ τὸ 1837 ὡς σήμερα, τὰ δεμένα σὲ τόμους πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου τῆς, μητρῶα ἐταίρων, βιβλία πρωτοκόλλου, οἰκονομικὸ ἀρχεῖο, κατάλογοι ἀρχαίων καὶ ἄλλα εἰδικώτερα ἀρχεῖα, μετὰξὺ τῶν ὁποίων τὰ ἀρχεῖα τῶν φωτογραφιῶν καὶ τῶν σχεδίων εἶναι μοναδικὰ γιὰ τὴν ἑλληνικὴ ἀρχαιολογία, δεδομένου ὅτι τὰ ἀνάλογα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας (τῶν Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων) ἀρχισαν νὰ σχηματίζονται μὲ τὴν ἀναγέννηση τῆς ὑπηρεσίας (τὴν πρόσκαιρη, 1959-1967) καὶ περιέχουν εἰκόνες καὶ σχέδια ἀρχαίων καὶ ἀνασκαφῶν ποὺ βρέθηκαν ἢ ἔγιναν κυρίως ἀπὸ τὸ 1960.

Ἡ κεντρικὴ Ἀρχαιολογικὴ Ὑπηρεσία διαθέτει ἓνα μεγάλο καὶ πολύτιμο ἀρχεῖο, ἀκατάταχτο (βλ. *Μνήμων* 12 (1989) 230-232) ποὺ φιλοξενεῖται στὸ Ἐθνικὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο, πολυτιμότερο ἰδίως γιὰ τὰ χρόνια κατὰ τὰ ὁποῖα ἡ Ὑπηρεσία δὲν ἐξέδιδε ἐπιστημονικὸ περιοδικό. Τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ συμπληρώνεται μὲ τὰ πολυπληθῆ ὑπηρεσιακὰ ἀρχεῖα τῶν Ἐφορειῶν Ἀρχαιοτήτων, τῶν ὁποίων ἡ πληρότης εἶναι συνάρτηση τῆς προσωπικότητάς τῶν ἐκάστοτε προϊσταμένων τους καὶ τῶν πολλῶν διοικητικῶν διαιρέσεων τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ ἀρχαιολογικὴ ἀποψη, ὅπως ἐπίσης καὶ τῆς διοικητικῆς ἀποκέντρωσης τοῦ 1973*.

Τὸ ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας κατατάχθηκε γιὰ πρώτη φορὰ συστηματικὰ τὸ 1959, μὲ τὴν πρωτοβουλία καὶ τὴν ἐπιμονὴ τοῦ Γεωργίου Βέλτσου, ἀπὸ τὸν Λέανδρο Βρανούση, τὸν Μενέλαο Τουρτόγλου καὶ τὸν Βασίλειο Πετράκο μὲ τὴν ἐποπτεία τοῦ Μανούσου Μανούσακα. Σ' αὐτοὺς προστέθηκε ἀργότερα ὁ Βασίλειος Σφυρόερας ὁ ὁποῖος ἔκαμε καὶ εὔρετήριο τῶν Πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου.

Σημείωση. Ἀρχεῖο ἀὐτὸ τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας δημοσιεύ τακτικὰ στὸ περιοδικὸ *Ἐνημερωτικὸ Δελτίο τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας* (ΕΔΑΕ 1988-****) ποὺ ἐκδίδεται γιὰ ἐνημέρωση τῶν ἐταίρων καὶ διανέμεται δωρεάν.

* Τὸ τμῆμα τοῦ ἀρχείου τῆς Ὑπηρεσίας τῆς πρώτης ὀθωνικῆς περιόδου βρίσκεται στὰ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους καὶ χρῆση του ἔχει γίνῃ ἀπὸ τὸν Γ. Φαρμακίδη (*Ὁ ζωγράφος Ἀθανάσιος Ἰατρίδης*, Ἀθήνα 1960) καὶ τὴν Ἀγγελικὴ Κόκκου (*Ἡ μέριμνα γιὰ τὶς ἀρχαιοτήτες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ πρῶτα μουσεῖα*, Ἀθήνα 1977). Ἡ κατάταξη καὶ εὔρετηρίαση τοῦ ὅλου ἀρχείου, παρὰ τὸ ὅτι ἀποτελεῖ τὴν μόνη μέριμνα Διεύθυνσης τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ ἀπὸ ἀρκετὰ χρόνια, δὲν ἔχει γίνῃ οὔτε φαίνεται δυνατὴ στὸ προσεχὲς μέλλον.

Τὸ ἀρχεῖο τῶν ἐγγράφων

Περιέχει ὅλα τὰ ἐγγράφα τῆς Ἑταιρείας, εἰσερχόμενα καὶ ἐξερχόμενα ἀπὸ τῆς συστάσεώς της. Μεταξὺ αὐτῶν ὁ πρῶτος Ὁργανισμὸς τῆς Ἑταιρείας ὑπογραμμένος ἀπὸ τοὺς ἰδρυτὲς ἐταίρους (Μπέλιος, Πιττάκης, Ραγκαβῆς, Ρίζος κλπ.) δημοσιευμένος πολὺς φορὲς (βλ. Β. Χ. Πετράκος, *Ἱστορία τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας*, 214-220). Τὰ ἐγγράφα ἔχουν καταταχθεῖ χρονολογικὰ καὶ ἀριθμητικὰ. Κάθε φάκελος περιέχει τὰ ἐγγράφα ἐνὸς ἔτους εἰσερχόμενα καὶ ἐξερχόμενα μαζὶ, κατὰ τὴν σειρά τῆς πρωτοκόλλησής τους. Τὰ ἀπρωτοκόλλητα ἐγγράφα, ἐγκύκλιοι, διαφημιστικά, ἐπιστολές, ἐσωτερικὰ ἐγγράφα (σημειώματα, ὑπομνήματα) τῆς Ἑταιρείας, καταστάσεις κλπ. βρίσκονται στὸ τέλος τοῦ κάθε ἔτους. Κατὰ τὴν ἀρχικὴ κατάταξη (1837-1959) δὲν σχηματίστηκαν φάκελοι ὑποθέσεων γιὰ νὰ τηρηθεῖ ἡ αὐστηρὴ χρονολογικὴ σειρά τῶν ἐγγράφων καὶ νὰ μὴ δημιουργηθεῖ πρόβλημα συσσωρεύσεως ἐγγράφων πολλῶν ἐτῶν σὲ ἓνα καὶ ὡς ἐκ τούτου δυσχέρεια ἀνεύρεσής τους.

Τὰ Πρακτικὰ τοῦ Συμβουλίου

Τῶν συνεδριάσεων τοῦ Συμβουλίου (*Ἐφορείας* μέχρι τοῦ 1859) σώζεται ἡ σειρά τῶν Πρακτικῶν σὲ δεμένους τόμους. Τῶν παλαιότερων ἐτῶν εἶναι ἄδετα, σὲ φύλλα. Τὰ Πρακτικὰ τηροῦσε καὶ τηρεῖ ὁ Γραμματεὺς, εἴτε ὁ ἴδιος (Α. Ρ. Ραγκαβῆς, Σκ. Βυζάντιος, Κ. Πιττάκης, Στ. Α. Κουμανούδης) εἴτε τρίτο πρόσωπο, ἐκφράζουν ὁμοῦς πάντα τὴ δική τους ἀντίληψη τῶν πραγμάτων. Πολλὰ ἀπὸ ὅσα περιέχονται στὰ Πρακτικὰ ἀνακοινώνονται σὲ τρίτους μὲ ἐγγράφα τῆς Ἑταιρείας, σπουδαῖες συζητήσεις ὁμοῦς γιὰ ἀρχαιολογικά, πολιτικά, γλωσσικά ἢ προσωπικά θέματα δὲν ἔγιναν γνωστές. Στὰ βιβλία τῶν Πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου περιέχονται (μέχρι 31 Δεκεμβρίου 1894) καὶ τὰ Πρακτικὰ τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων καὶ τῶν ἐτήσιων ἀρχαιρεσιῶν τὰ ὅποια ἀπὸ τῆς Γραμματείας τοῦ Καββαδία (1895 ἐξ.) τηροῦνται σὲ ἰδιαιτέρο βιβλίον.

Τῶν πρακτικῶν τοῦ Συμβουλίου (τῶν ἐτῶν 1837-1974) ἔχει γίνεи ἀποδελτίωση ἀπὸ τὸν Βασίλειο Σφυρόερα.

Ἀρχαιολογικὴ Ἐπιτροπὴ

Στὴν Ἑταιρεία φυλάσσονται τὰ Πρακτικὰ τῶν συνεδριάσεων τῆς βραχυβίας Κρατικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐπιτροπῆς (σ. 24, 1837-1838), τοῦ πρώτου Ἀρχαιολογικοῦ Συμβουλίου, τῆς ὁποίας τὸ κύριο ἔργο ὑπῆρξε ἡ ἔκδοση τῆς *Ἐφημερίδος Ἀρχαιολογικῆς*, ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν Ἐπιτροπὴ ἀρχικὰ διὰ τοῦ Ραγκαβῆ καὶ ἀπὸ τὸν Κυριακὸ Πιττάκη κατόπιν μέχρι τοῦ 1860.

Ἀρχαιολογικὸς Σύλλογος

Μὲ τὸν Ὁργανισμὸ τοῦ 1848, ἔργο τοῦ Ραγκαβῆ, ἰδρύθηκε μέσα στὴν Ἑταιρεία ὁ «Σύλλογος τῶν βουλευομένων μελῶν τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», σῶμα ξέχωρο μὲ φιλοδοξία νὰ καλλιεργήσει τὴν ἐπιστήμη τῆς ἀρχαιολογίας καὶ νὰ συμβουλευε τὴν Κυβέρνηση σὲ κάθε σημαντικὸ ἀρχαιολογικὸ πρόβλημα. Τὰ χειρόγραφα Πρακτικὰ του εἶναι τῶν ἐτῶν 1848-1854 (σ. 120), ὡς τὴ νέκρωσις δηλαδὴ τῆς Ἑταιρείας. Οἱ ἀρμοδιότητες τοῦ Συλλόγου ταυτίζονται στὰ περισσότερα μὲ τῆς Ἐφορείας τῆς Ἑταιρείας.

Κύριο ἔργο τῶν μελῶν ἦταν ἡ συγγραφή καὶ δημόσια ἀνάγνωση «ὕπομνημάτων» ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἐλάχιστα δημοσιεύτηκαν.

Γενικὲς Συνελεύσεις

Ἀπὸ τοῦ 1895 τὰ Πρακτικὰ τῶν Γενικῶν Συνελεύσεων τῶν ἐταίρων καὶ τῶν ἀρχαιεσιῶν τηροῦνται σὲ ἰδιαίτερο βιβλίο. Ὑπάρχουν ἐπίσης, ἐξ ἴσου ἔγκυρα, καὶ τὰ πρόχειρα Πρακτικὰ τῶν Συνελεύσεων σὲ φύλλα. Πολλῶν συνελεύσεων διατηροῦνται ἀκόμη καὶ τὰ ψηφοδέλτια, ὅταν κατὰ τὴ διάρκεια τοὺς γίνονταν καὶ ἀρχαιεσίες.

Μητρῶο ἐταίρων

Τοῦ μητρῶου τῶν ἐταίρων ὑπάρχουν δύο βιβλία. Τὸ πρῶτο, τὸ παλαιὸ μητρῶο, περιλαμβάνει τὰ μέλη τῆς Ἑταιρείας τῆς πρώτης ἑκατονταετίας (1837-1937), τὸ δεύτερο περιλαμβάνει, μὲ νέα ἀρίθμηση, τοὺς ἐταίρους ἀπὸ τοῦ 1938 (ἑορτὲς ἑκατονταετηρίδος) καὶ ἐντεῦθεν.

Ἡ ἀρίθμηση στὸ πρῶτο βιβλίο τῶν ἐταίρων δὲν εἶναι συνεχῆς καὶ κανονικὴ. Εἶναι χωρισμένο σὲ μέρη, δηλαδὴ κατὰ καιροὺς, σύμφωνα μὲ τὰ γεγονότα τῆς Ἑταιρείας ἢ τὴ δημιουργία νέων κατηγοριῶν ἐταίρων, ἀρχίζε νέα ἀρίθμηση τὴν ὁποία κάποτε ἐγκατέλειπαν.

Ὁ κατάλογος ἀρχίζει στὶς 28 Ἀπριλίου 1837 χωρὶς τίτλο. Πρῶτος εἶναι ὁ Κωνσταντῖνος Μπέλιος καὶ τελευταῖος ἀρ. 436 (28 Ἀπριλίου 1848) τὸ μέλος τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς Eugène Gandar.

Μὲ τὴν μεταρρύθμισή τοῦ 1848 ποὺ ἔκαμε ὁ Ραγκαβῆς (*Ἱστορία τῆς Ἀ. Ἐτ.*, 33) ἀρχίζει νέος κατάλογος: *Μέλη ἀποτελοῦντα τὴν Ἑταιρίαν τὴν 30 Δεκεμβρίου 1847*: Πρῶτος εἶναι ὁ Prokesch d'Osten καὶ ἀκολουθοῦν γνωστὰ πρόσωπα τῆς Ἀθήνας (3 Ἴω. Παπαρηγόπουλος, ὁ πρόξενος τῆς Ρωσίας καὶ ἀρχαιοκάπηλος· 4 Γρόπιος· 8 Ρήγας Παλαμίδης· 12 Α. Μάμουκας· 14 Γ. Γεννάδιος· 21 Α. Ρ. Ραγκαβῆς· 23 Γ. Ψύλλας· 26 Ν. Βάμβας· 32 Γ. Σταύρου· 38 Π. Σουτζος· 42 Κ. Πιττάκης· 46 Κ. Παπαρηγόπουλος· 84 Εὐθ. Καστόρχης, 8 Μαῖου 1851· 97 Κων. Γαλάτης).

Ἀκολουθοῦν νέες κατηγορίες: *Μέλη συντελῆ ἐκτὸς τῶν Ἀθηνῶν*: 1 Σκυλίτζης Ὀμηρίδης (28 Ἀπρ. 1837)· 8 Σωτήριος Π. Σκουμπουρδῆς (10 Δεκ. 1848). Ἡ κατηγορία αὐτὴ καταλαμβάνει μόνο μία σελίδα. Ἡ ἐπόμενη δημιουργεῖται πάλι ἐξ αἰτίας τῆς μεταρρύθμισης τοῦ 1848: *Σύλλογος τῶν βουλευομένων μελῶν* (*Ἱστορία Ἀ. Ἐτ.*, 321) μὲ 23 ἐγγεγραμμένους. Λείπουν πέντε πρόσωπα γιὰ τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὸ ὅτι εἶχαν ἐκλεγεῖ.

Ἀντεπιστέλλοντες τοῦ Συλλόγου: ἀρ. 1 Raoul Rochette (5 Ἰουλ. 1848)· ἀρ. 54 Franz Borp (24 Μαρτ. 1851). Τὰ μέλη ποὺ ἀκολουθοῦν ἀριθμ. 55-92 εἶναι γραμμένα ἀπὸ τὸν Γεώργιο Οἰκονόμο μὲ βάση δημοσίευμα τῆς Ἀθηνᾶς γιὰ τὸν Κάρολο Müller (20 Ἀπρ. 1840) καὶ τοῦ καταλόγου ποὺ δημοσιεύτηκε στὰ Πρακτικὰ τῆς Ε' Γενικῆς Συνεδριάσεως.

Ἀπὸ τοῦ 1858 ποὺ ἀναβιώνει ἡ Ἑταιρεία ἀρχίζει νέος κατάλογος καὶ νέα ἀρίθμηση. *Μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας 1858*: 1 Φίλιππος Ἰωάννου (16 Αὐγ. 1858), 1520α (1887), 1718 (1894), 2551 (1930), 2602 (1937).

Ὑπάρχουν ἀκόμη στὸ παλαιὸ Μητρῶο δύο μερικοὶ κατάλογοι: *Ἠγεμόνες, ἐπίτιμοι Πρόεδροι, Ἀντιπρόεδροι καὶ μέλη*: ἀρ. 1 ἢ Α.Α. Ὑψηλότης ὁ ἡγεμὼν διάδοχος τῆς

Πρωσίας Φρειδερίκος Γουλιέλμος (1 'Ιουν. 1839) και *Μέλη συντελιῆ ἐκτός τῆς Ἑλλάδος*: ἀρ. 1 Ph. W. van Henode (1 Νοεμ. 1837)· ἀρ. 410 Δημήτριος Ροδοκανάκης (16 Μαΐου 1864).

'Ενδιαφέρουσες εἶναι σημειώσεις τοῦ Ραγκαβῆ γιὰ τὰ παλιότερα χρόνια καὶ τοῦ Στεφάνου Α. Κουμανούδη ἀπὸ τὸ 1858 ἕως τὸ 1894.

Μέλη ἀποτελοῦντα τὴν ἑταιρίαν, τὴν 30 Δεκεμβρίου 1847: 46. Κ. Παπαρρηγόπουλος, καθηγητής: ἀνήγγειλε τὴν 7 Μαΐου 1851, ὅτι ἔπαυσεν· 70. Ι. Βενθύλος, καθηγητής: ἀνήγγειλε κατὰ πρόκλησιν τοῦ ἀντιγραμματέως τὴν 7 Μαΐου 1851 ὅτι δὲν εἶναι πλέον μέλος τῆς ἑταιρίας. 90. Λεωνίδας Δέμης, 5 'Ιανουαρ. 1852, ἐν Πετρούπολει, κατ' αἴτησιν ἔγγραφον αὐτοῦ, ἐν ᾗ ἔκειντο δυὸ ὀλλανδικά.

Παλιὸ Μητρώο: 165 Raoul Rochette: Ὡν μέλος ἀντεπιστέλλον ἐζήτησε νὰ καταταχθῆ μεταξύ τῶν τακτικῶν 271. Πλέσσος, ἐλεγκτής: ἠσθένησεν ἀπὸ παραφροσύνην 1841· 405. Κ. Ἀσώπιος: Ὁ Κ. Ἀσώπιος εἶχε διορισθῆ μέλος τῆς Ἐφορείας χωρὶς νὰ εἶναι μέλος τῆς ἑταιρίας. Μετὰ ταῦτα ὅμως δὲν ἠθέλησε νὰ δεχθῆ δίπλωμα αὐτῆς.

Μέλη τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρίας 1858: 2. Ἰωάννης Γ. Παπαδάκης, καθηγητής καὶ πρύτανης ἐν ἔτει 1876. [Διαγεγραμμένα: Ἀπέθανε τῆ 2 Νοεμβρίου 876 καὶ διετάξαμεν τὴν ἀργίαν τῶν ἀνασκαφῶν κατὰ τὴν 3 Νοεμβρ. Αὐτὸς πολλὰ ἔτη τὰς διηθύβουεν ἀόκως καὶ ἐπωφελῶς. Δὲν ἀπέθανε]. Ἀπέθανε τῆ 31 Δεκεμβρίου 1876.

6. Ἀθανάσιος Ρουσόπουλος, καθηγητής Πανεπιστημίου: Ἐγένετο καὶ σύμβουλος τῆς Ἐταιρίας, ἀλλ' ὕστερον ἐπειδὴ ἐκαπηλεύετο τὰ ἀρχαία ἀπεπέμφθη εὐφῆμως τῷ 187.. Παρὰ τούτου τὰ ἀρχαία ἐμπορευομένου δὲν ἐζητήθη συνδρομὴ τῷ 1882 καὶ 1883, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρίας.

15. Σπυρίδων Φιντικλῆς, καθηγητής: Ἀπέθανε τῆ 24ῃ πρὸς τῆ 25ῃ Δεκεμβρίου ὠρα 9ῃ μ.μ.

65. Μισαήλ: κρῆς, ἀρχιερεὺς Πατρῶν: ἐγένινεν ὁ ἀνὴρ ἔπειτα Πρόεδρος τῆς Ἰ. Συνόδου καὶ διέτριβεν ἐν Ἀθήναις. Ἀπεβίωσεν δὲ τῆ 21 Ἰουλίου 1862 χωρὶς οὐδὲν ποτὲ ποσὸν νὰ πληρώσῃ.

200. (1859, 18 Ἰανουαρίου). Ἰωαν. Καρασούτσας, καθηγητής: ἀπεβίωσεν ἐν μελαγχολίᾳ τῷ 1873.

315. Λέων Μελάς, Ἥπειρος: Εἶπε νὰ τὸν σβέσωμεν ἐν μηνὶ Νοεμβρίῳ τοῦ 1874 θυμωθεὶς: ἀπέθανε δὲ τῷ 1879. Ἐχάρισε καὶ δρ. 100.

422. Παῦλος Λάμπρος, νομισματογνῶμων: παρὰ τούτου τῷ 1882 καὶ 1883 δὲν ἐζητήθη συνδρομὴ ὡς ἀρχαιοπώλου κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρίας.

511. Ἀναστάσιος Γούδας, ἰατρός: διεγράφη τῆ 18 Μαρτ. 1867. Τῷ δὲ 1872 καὶ κατέστρεψεν ἀρχαίον περιβόλου τῆς πόλεως λείψανα ἐν τῷ ἀγρῷ του δι' ὃ καὶ ἐδικάσθη, ἀλλ' ἠθωώθη!! ὕστερον δὲ ἀνήθη ἡ ἀθωωτικὴ ἀπόφασιν παρὰ τοῦ Ἀρείου Πάγου. Ἄλλὰ τί τὸ ὄφελος! Ἀπέθανε τῷ 1883 ἡ 4.

528. Σωτήριος Σωτηρόπουλος, τμηματάρχης. Ὑπουργὸς τῷ 1861 καὶ τῷ 1871. Βουλευτὴς τῷ 1874. Διεγράφη τῆ 18 Μαρτ. 1867 κατ' αἴτησίν του ὡς ἄπορος μετὰ τὸ περιπεπτωκέναι εἰς ληστὰς ὕστερον ὅμως ἐγένινεν ἀσφαλιστικῆς ἑταιρίας διευθυντὴς καὶ ὑπουργός. Γενόμενος δὲ σύμβουλος τῆς Ἐταιρίας τῷ 1871 ἤρχισεν πάλιν νὰ πληρῶνῃ συνδρομὴν καὶ οὕτω διετέλει σύμβουλος μέχρι τέλους τοῦ 1871.

614. (1860, 28 Μαΐου) Πριγκίπισσα Ἑλένη Κολτζῶφφ Μασάλσκη, ἡ ἐπιλεγομένη Δώρα Ἰστριάς. Ἥπειροβλαχία, συγγραφεύς: ἐπίτιμον μέλος(!). Δὲν ἐπλήρωσε τίποτε οὔτε τότε οὔτε ὕστερον, ἔστειλε δὲ ἡμῖν εἰς ἀνάγνωσιν ὑπομνήματά της Γαλλικὰ γε-

γραμμένα καὶ ἔπειτα τὰ ἐτύπωνεν. Ἀπέθανε τῷ 1888.

1042. (1867, 2 Νοεμβρίου). Π. Σταματάκης, ὑπάλληλος τῆς Ἐφορείας Ἀρχαιοτήτων: Οὐδὲν ἐπλήρωσεν μέχρι τοῦ 1871 ἄτε ἄπορος ὢν. Ἀπέθανεν τὸν Μάρτιον τοῦ 1885 καὶ ἐστήσαμεν αὐτῷ στήλην ἐπιτυμβίαν.

1086. (1869, 22 Μαΐου) Σπυρίδων Κόμνος, ἔφορος τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης: Τῷ 1882 ἀπεφασίσθη νὰ μὴ ζητῶμεν συνδρομὴν ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοπώλας, ὁποῖος ἔγινεν οὗτος ὁ Σ. Κόμνος πρὸ ἐτῶν τινῶν, πωλήσας ὀλόκληρον συλλογὴν του εἰς τὸ ἐξωτερικόν.

1197. (1874, 21 Μαρτίου) Πέτρος Ἀκεστορίδης, διδάσκαλος: Οὗτος ἐν Μαγκεστρία συνάξας συνδρομὰς δρ... ἕως 1883 Ὀκτ. δὲν τὰς ἔστειλεν εἰς τὴν Ἐταιρίαν.

1247. (1876) Πέτρος Ἀλκαντάρας, Βρασιλίας αὐτοκράτωρ, ἐπιτίμιον μέλος ἢ πρόεδρος, δὲν καλοενθυμούμαι: Προφορικῶς μόνον εὐχαρίστησεν (ἴσως) τῷ Προέδρῳ ἡμῶν λαβὼν τὸ δίπλωμα ἐν Ἀθῆναις ἐπὶ κλίμακος ξενοδοχείου. Ἀπέθανεν ἐν Εὐρώπῃ τῷ 1891 ἐξωστῆς τοῦ θρόνου.

1309. (1879, 6 Ὀκτωβρίου) Σπυρίδων Λάμπρος, ὑφηγητής: Παρὰ τούτου δὲν ἐζητήθη συνδρομὴ τῷ 1882 καὶ 1883 ὡς ὄντος υἱοῦ τοῦ ἀρχαιοπώλου Παύλου Λάμπου, κατ' ἀπόφασιν τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐταιρείας.

Βιβλία Πρωτοκόλλου

Σῶζεται πλήρης ἡ σειρὰ ἀπὸ τοῦ 1837 ὅπως ἐπίσης καὶ βιβλία διεκπεραιώσεως ταχυδρομείου κλπ.

Εὐρετήρια ἀρχαίων

Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἡ Ἐταιρεία ὀργάνωσε δικὰ της μουσεῖα, πρῶτα στὸ τουρικὸ λουτρό, κατόπιν στὸ Πανεπιστήμιο, στὸ Βαρβάκειο καὶ στὸ Πολυτεχνεῖο (*Ἱστορία Ἀ. Ἐτ.*, 31-32, 42, 54). Τὰ ἀρχαῖα ποὺ εἶχε ἀπὸ ἀνασκαφές, ἀγορές, δωρεές κλπ. τὰ παρέδωσε στὸ Κράτος ὅταν ἀνέλαβε ὁ Καββαδίας τὴ Γενικὴ Ἐφορεία τῶν Ἀρχαιοτήτων καὶ τὸ μουσεῖο τῆς ὁδοῦ Πατησίων ἦταν σὲ θέση νὰ τὰ δεχθεῖ (*Ἱστορία Ἀ. Ἐτ.*, 81). Τῶν ἀρχαίων τῆς Ἐταιρείας συντάσσονταν κατάλογοι λεπτομερεῖς ἀπὸ τὸ Στέφανο Κουμανούδη πρῶτα καὶ ἀπὸ τὸ γιό του Ἀθανάσιο κατόπιν, τὸν Ἐπιμελητὴ τῶν Μουσείων. Γιὰ τὸ ὕφος, τὴν ἀκρίβεια καὶ τὴ λεπτότητα τῶν περιγραφῶν τοῦ Στ. Α. Κουμανούδη ἀξίζει νὰ διαβάσει κανεὶς τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ Χρήστου Καρούζου (*BCH* 70 (1946), 266-267).

Τὰ εὐρετήρια τῆς Ἐταιρείας εἶναι συνταγμένα κατὰ τὴν ὕλη τοῦ ἀρχαίου: *Χρυσᾶ, ἀργυρᾶ, σιδηρᾶ, χαλκᾶ, τὰ ἐκ μολύβδου* (2 τόμοι)· *Ὀστεῖνα, ὑάλινα, διαφόρων ὕλων, λίθινα* (2 τόμοι)· *Λύχνοι, μορφᾶι πῆλιναι, πῆλινα σκεύη, μῆτραι πῆλιναι, ἀγγεῖα* (2 τόμοι)· *Νομίσματα*. Γιὰ τὴν πολιτικὴν τῆς Ἐταιρείας ὡς πρὸς τὴν ἀγορὰ καὶ τὴ συλλογὴ νομισμάτων βλ. α' Ἰδεογραφία τῆς ἐν Ἀθ. Ἐτ., *AE* 1987, 110-111. Πρέπει νὰ παρατηρηθεῖ ὅμως ὅτι τελικῶς ἡ Ἐταιρεία ἀγόραζε νομίσματα, παρὰ τὰ ὅσα λέγει ὁ Στ. Α. Κουμανούδης, μάλιστα ἐπὶ Σβορώνου διευθυντοῦ τοῦ Νομ. Μουσείου.

Ἰδιαιτερος κατάλογος εἶναι τὸ *Βιβλίον εἰσερχομένων ἀρχαίων* ὅπου καταγράφονται, γιὰ τὸ χρονικὸ διάστημα 1882-1895 τὰ ἀγοραζόμενα ἢ δωρούμενα στὴν Ἐταιρεία ἀρχαῖα. Στὴν πρώτη περίπτωσι ἀναγράφονται, τὸ ὄνομα τοῦ πωλητοῦ καὶ ἡ τιμὴ κτήσεως, στὴ δευτέρῃ τοῦ δωρητοῦ. Ἀξίζει νὰ εἰπωθεῖ ἐδῶ πὼς στὴν Ἐταιρεία σώζε-

ται σωμαίωμα του Στ. Α. Κουμανούδη, στὰ ἐλάχιστα κατάλοιπά του, ὅπου ἀναγράφονται σὲ στήλη πωληταὶ ἀρχαίων. Ἀκολουθοῦν τὰ ἐξῆς ὀνόματα: Ποστολάκας, Κροκιδᾶς, Κόμνος, Π. Λάμπρος, Ρουσόπουλος, Μεσηνέζης, Ἴω. Λάμπρος, Ξακουστής, Πολυχρονόπουλος, Παλαιολόγος, Λαφαζάνης, Νοστράκης, Μπουργουτζής, Φωτ. Γεωργιάδης, Σωτηριάδης ναύαρχος, Διαμάντης βουλευτής, Μπέλλος, Κουτσοῦκος, Ῥάγκος ἀνακριτής, Ἴω. Ἐρνέρης, Ἀναστ. Ἐρνέρης, Αὐγερινὸς Στογ., Λιλιγιάννης, Πασιαλῆς, Μπουρνιαῖς, Μιτσοτάκης, Νοστράκης υἱός, Ἴωσ. Μελιταῖος, Εὐθύμ. Ἀγγελόπουλος, Γιαγιᾶς. Γιὰ τὴ φρενίτιδα τῆς ἀρχαιοκαπηλείας τὸν 19ο αἰ. βλ. ὅσα σύντομα γράφω στὴν Ἴστ. Ἀ. Ἐτ., 49 καὶ ΑΕ 1987, 85-86 (ἐπιστολὴ τοῦ Παν. Σταματάκη ὅπου καταγγέλλεται ἡ παράδοση ἀπὸ τὸ Ὑπουργεῖο ὀλόκληρης τῆς Ἀρχ. Ὑπηρεσίας «εἰς τὴν διάκρισιν τῶν ἐξ Ἀθηνῶν ἀρχαιοκαπήλων Γιαγιᾶδων, Ἐρνέριδων, Πασσιαλίδων, Παλαιολόγων καὶ λοιπῶν αἰσχροκερδῶν ἑταιρειῶν»). Γιὰ τὴ στάση τῆς Ἐταιρείας ἀπέναντι στὴν οἰκογένεια Λάμπρου γίνεται λόγος σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ παρόντος.

Catalogue d'une collection d'antiquités du temps le plus ancien du Nord. Περιέχει τὶς περιγραφὰς 180 λιθίνων ἀντικειμένων ποὺ δωρήθηκαν τὸ 1863 ἀπὸ τὸν P. Schmid, κάτοικο Κοπεγχάγης στὴν Ἐταιρεία.

Ἰδιαιτερος κατάλογος εἶχε συνταχθεῖ γιὰ τὰ ἀρχαῖα ποὺ βρισκόνταν στὸ γραφεῖο τῆς Γενικῆς Ἐφορείας τὸ 1884 μετὰ τὴν παραίτηση τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου Παν. Εὐστρατιάδου, ὅπως ἐπίσης κατάλογος τοῦ μουσεῖου Τανάγρας χρονολογημένος στὸ 1891.

Οἰκονομικὸ καὶ Λογιστικὸ ἀρχεῖο

Τὸ μερικώτερο αὐτὸ ἀρχεῖο περιέχει τὰ Λογιστικὰ καὶ ταμιακὰ βιβλία τῆς Ἐταιρείας, ἐντάλματα, διπλότυπα, στελέχη ἀποδείξεων, ἐπιταγῶν κλπ., ἀποδόσεις ἐνταλμάτων ποὺ ὅσο νεώτερα εἶναι τόσο ἀναλυτικώτερα καὶ πληρέστερα ἐμφανίζονται. Τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ δὲν ἔχει ἐρευνηθεῖ οὔτε καταταχθεῖ. Ἡ μελέτη του θὰ δώσει ἴσως τὴν πληρέστερη εἰκόνα τιμῶν καὶ ἡμερομισθίων στὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τὸ 1837 ἕως σήμερα ἐφ' ὅσον βέβαια δὲν ὑπάρξουν κενά.

Ἀρχεῖο Λαχείου

Τὴν ἱστορία τῶν Λαχείων τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἐταιρείας (*Λαχεῖον οἰκίας, Λαχεῖον ὑπὲρ τῶν Ἀρχαιοτήτων, Λαχεῖον ὑπὲρ τοῦ Ἐθνικοῦ Στόλου καὶ τῶν Ἀρχαιοτήτων τῆς Ἑλλάδος*) ἔχω διηγηθεῖ μὲ συντομίαν (Ἱστορία τῆς Ἀ. Ἐτ., πολλαχού). Στὴν Ἐταιρεία διατηροῦνται καὶ ἀπώλητα γραμμᾶτια καὶ ἡ σχετικὴ ἀλληλογραφία μὲ τοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Ἐταιρείας, τοὺς πράκτορες, τὶς Ὑπηρεσίες, ὅπως ἐπίσης διαφημιστικὰ μονόφυλλα, ἀγγελίες κλπ. Γιὰ τὶς πρῶτες ἑνδεκα κληρώσεις (1876-1887) ἐκδόθηκαν ἰσάριθμα φυλλάδια μὲ τὰ πρωτόκολλα κληρώσεων καὶ τοὺς ἀριθμοὺς ποὺ κέρδισαν (Τὰ τῆς πρώτης κληρώσεως τοῦ ὑπὲρ τῶν ἀρχαιοτήτων λαχείου ὑπὸ τῆς ἐπί τούτου Ἐπιτροπείας, Ἀθήνησιν 1876. Οἱ τίτλοι τῶν ὑπολοίπων τευχῶν εἶναι πανομοιότυποι σχεδόν).

Ἀρχεῖο ἀγορῶν ἀκινήτων

Ἡ Ἐταιρεία ἀγόραζε καὶ ἀγοράζει ἀκίνητα, κυρίως ἀγροὺς ὑπὲρ τοῦ Δημοσίου, μὲ σκοπὸ τὴν διενέργειαν ἀνασκαφῶν. Τὰ ἀκίνητα αὐτὰ περιέρχονται ἀμέσως στὴ δικαιοδο-

σία τοῦ δημοσίου καὶ τὰ διαχειρίζονται, ἀπὸ κάθε ἄποψη, οἱ ἀρμόδιες Ἐφορεῖες τῶν Ἀρχαιοτήτων. Γιὰ τὴν ἀγορὰ πολλῶν ἀπὸ τὰ ἀκίνητα αὐτὰ ὑπάρχουν τὰ ἐγγραφα ἀγορᾶς τους στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας.

Ἀπόκρυψη ἀρχαίων κατὰ τὸ 1940/41

Ἰδιαιτέρου μικρὸ ἀρχεῖο ἀποτελοῦν τὰ ἐγγραφα καὶ τὰ πρωτόκολλα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ἀπόκρυψη τῶν ἀρχαίων τῶν μουσείων καὶ τῶν καταλόγων τους μετὰ τὴν 28 Ὀκτωβρίου 1940. Ὁ τότε Γραμματεὺς τῆς Ἐταιρείας Γ. Οἰκονόμος μετεῖχε τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐξασφαλίσεως Ἀρχαιοτήτων καὶ ἦταν Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς Ἐξασφαλίσεως ἀρχαιολογικῶν καταλόγων τῶν Μουσείων τοῦ Κράτους. Τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ περιέχει σχετικὴ ἀλληλογραφία. Πρωτόκολλα ἀποκρύψεως ἀρχαίων καὶ ἐξασφαλίσεως καταλόγων, ἐκθέσεις τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν καὶ ἀρκετὲς φωτογραφίες.

Βιβλιοθήκη ἀρχείου

Περιέχει ἀπὸ ἓνα ἀντίτυπο κάθε δημοσιεύματος τῆς Ἐταιρείας, ἔχει ὅμως μικρὸς ἐλλείψεις ἰδίως στὶς πρῶτες ἐκδόσεις τῶν Πρακτικῶν. Δὲν περιέχει τὰ λογτῆς ἔντυπα τῆς Ἐταιρείας, προσκλήσεις, ἐκλογικοὺς καταλόγους, ἔντυπες ἐγκυκλίους καὶ γενικῶς ὑπηρεσιακῆς φύσεως ἔντυπα, πολλὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι σκορπισμένα στὸ ἀρχεῖο τῶν ἐγγράφων. Πολλῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἐταιρείας διατηροῦνται τὰ χειρόγραφα, ἰδίως τῶν τελευταίων δεκαετιῶν.

Ἀρχεῖο σχεδίων

Τὸ ἀρχεῖο αὐτὸ δὲν εἶναι πλήρως καταταγμένο καὶ περιέχει τὰ σχέδια ποὺ δημοσιεύτηκαν ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία στὰ ΠΑΕ, τὴν ΑΕ καὶ τὰ λοιπὰ δημοσιεύματά της. Περιέχονται ἐπίσης καὶ ἀπεικονίσεις, ὅπως π.χ. τῶν γραπτῶν στηλῶν τῶν Παγασῶν, οἱ περισσότερες ἀπὸ τίς ὁποῖες δὲν ἔχουν ἀκόμη δημοσιευθεῖ. Ὑπάρχουν ἀκόμη ἀντίγραφα ἀπὸ τὸν Φῶτη Κόντογλου τοιχογραφιῶν καὶ ἀντίγραφα ψηφιδωτῶν. Κατασκευασμένο μὲ ἐξοδα τῆς Ἐταιρείας ἀπὸ τὸν Νικηφόρο Λύτρα καὶ φιλοξενούμενο στὸ γραφεῖο τοῦ Διευθυντοῦ τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου εἶναι τὸ μεγάλο ἀντίγραφο τῶν τοιχογραφιῶν ἀρχαίου τάφου ποὺ ἐρεύνησε ὁ Παν. Σταμάτακης ἀνατολικά τῆς Παλαιᾶς Κορίνθου, στὴ θέση Μεγάλῃ Πόρτα (βλ. Β. Χ. Πετράκου, *Ἱστορία Ἀ. Ἐτ.*, 76-77).

Φωτογραφικὸ ἀρχεῖο

Καὶ αὐτὸ τὸ ἀρχεῖο δὲν ἔχει ἀκόμη κατακαθθεῖ. Περιέχει περίπου 8000 μεγάλου μεγέθους γιάλινες πλάκες στὶς ὁποῖες ἀπεικονίζονται ἀπόψεις ἀνασκαφῶν καὶ εὐρήματα ἀνασκαφῶν, οἱ περισσότερες ἀδημοσίευτες. Ὑπάρχει ἀκόμη ἀπροσδιόριστος ἀριθμὸς ἀρνητικῶν κοινού (6 × 9, 6 × 6) ἢ μικροῦ μεγέθους ὅπως ἐπίσης καὶ μεγάλους ἀριθμὸς φωτογραφιῶν χωρὶς ἀρνητικά. Ἰδιαιτέρη κατηγορία τοῦ φωτογραφικοῦ ἀρχείου ἀποτελοῦν οἱ διαφάνειες γιὰ προβολὴ οἱ ὁποῖες χρησίμευαν σὲ διαλέξεις καὶ λογοδοσίες ἀπὸ τὸν περασμένο ἤδη αἰῶνα. Μερικὲς ἀπὸ τίς διαφάνειες μεγάλου σχήματος πρέπει νὰ εἶναι ἀπὸ τίς πρῶτες ποὺ προβλήθηκαν στὴν Ἑλλάδα καὶ σήμερα ἔχουν μοναδικὴ μουσειακὴ ἀξία. Ὑπάρχουν ἀκόμη στὴν Ἐταιρεία ἐγχρωμες γιάλινες διαφάνειες μεγέθους 18 × 24 τῶν γραπτῶν στηλῶν τῶν Παγασῶν, ἴσως οἱ πρῶτες ποὺ ἔγιναν στὴν

Ἑλλάδα και οἱ ὁποῖες δὲν ἔχουν δημοσιευθεῖ. Μαζὶ μὲ τις 58 ὕδατογραφίες τῶν στηλῶν (ἔργα Ε. Gillieron, Στ. Ξενοπούλου, Ε. Ἰωαννίδη, Ν. Ἀσπρογέρακα) ἀποτελοῦν τεκμηρίωση τῶν μνημείων ἀσυνήθιστη γιὰ τὴν ἐποχὴ τους.

Τὸ 1965 ἡ Ἐταιρεία ἀγόρασε τὸ φωτογραφικὸ ἀρχεῖο Σ. Βανδώρου ποὺ ἀποτελεῖ ἀπὸ 300 πλάκες μὲ ἀπεικονίσεις ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος.

Ἡμερολόγια ἀνασκαφῶν

Τὸ τμῆμα αὐτὸ τοῦ ἀρχείου τῆς Ἐταιρείας εἶναι ἄνισο. Τὰ παλιὰ χρόνια οἱ ἀνασκαφεῖς θεωροῦσαν τὰ ἡμερολόγια τῶν ἀνασκαφῶν ἰδιοκτησία τους καὶ ποτὲ δὲν τὰ κατέθεταν στὴν Ἐταιρεία. Τὰ λίγα ποὺ ὑπάρχουν ἀποτελοῦν δωρεές τῶν κληρονόμων τους (Στ. Α. Κουμανούδη, Ι. Κ. Παπαδημητρίου). Πιθανῶς ὀρισμένα ἡμερολόγια νὰ βρίσκονται εἴτε στὸ ἀρχεῖο τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου εἴτε τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ὑπηρεσίας. Ἀπὸ τὸ 1955 ἡ Ἐταιρεία ἀπαίτησε τὴν κατάθεση τῶν ἡμερολογίων τῶν ἀνασκαφῶν ἢ ἀντιγράφων της καὶ γιὰ τὸ διάστημα 1955-1989 ὑπάρχει σχεδὸν πλήρης σειρὰ.

Εἰδικώτερα ξένα ἀρχεῖα καὶ κατάλοιπα

1) Ἀρχεῖο καὶ κατάλοιπα *Παναγιώτη Εὐστρατιάδη*, (1815-1888), Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων (1863-1884) καὶ διαδόχου τοῦ Κυριακοῦ Πιττάκη. Περιέχει ἔγγραφα, ὑπερσειακὴ ἀλληλογραφία, καταλόγους ἀρχαίων, ἐκθέσεις, φοιτητικὲς σημειώσεις, μεταφράσεις, λίγα φύλλα ἐφημερίδων καὶ κυρίως τὸ *Ἡμερολόγιον Ὑπηρεσίας* (1863-1884) στὸ ὁποῖο ὁ Εὐστρατιάδης σημείωσε ἡμερολογιακῶς, τις ἐνέργειές του ἢ τὰ ἔγγραφα ποὺ λάβαινε. Χρῆση του ἔκαμε ἡ Ἀγγλικὴ Κόκκου (*Ἡ μέριμνα γιὰ τις ἀρχαιότητες στὴν Ἑλλάδα καὶ τὰ πρῶτα μουσεῖα*, Ἀθήνα 1977, Ἐρμῆς).

2) Ἀρχεῖο *Νικολάου Μπαλάνου* (1860-1942), τοῦ ἀναπληρωτῆ τῶν μνημείων τῆς Ἀκρόπολης, ἀγορασμένο ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία τὸ 1966. Περιέχει ἔγγραφα, ἐκθέσεις, σχέδια καὶ φωτογραφίες μνημείων, ἀλληλογραφία του μὲ ἀρχαιολόγους καὶ ἀρχιτέκτονες, τὸ βιβλίο τῶν Πρακτικῶν τῆς Ἐπιτροπῆς γιὰ τὴν ἀναστήλωση τοῦ Παρθενῶνος (1895-1902) καὶ ἄλλα σχετικὰ ἔγγραφα. Τὰ ὅσα ἀφοροῦν τις ἀναστηλώσεις τῶν μνημείων τῆς Ἀκρόπολης ἔχουν δοθεῖ σὲ ἀντίγραφα στὴν Ἐπιτροπὴ Συντηρήσεως Μνημείων Ἀκροπόλεως (ΕΣΜΑ) ποὺ ἀσχολεῖται σήμερα μὲ τὴ διάσωση τῶν μνημείων αὐτῶν.

3) Κατάλοιπα *Βασιλείου Λεονάρδου* (1857-1930), Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, Διευθυντοῦ τοῦ Ἐπιγραφικοῦ Μουσείου. Περιέχουν κυρίως ἐπιγραφικὲς σημειώσεις, τὰ χειρόγραφα τῶν δημοσιεύσεών του, ἔντυπα, ἀλληλογραφία.

4) Κατάλοιπα *Στεφάνου Α. Κουμανούδη*. Περιέχει ἡμερολόγια ἀνασκαφῶν (Διονυσιακοῦ, Πυργιώτισσας (στοῖς Ἀττάλου), Ἀγ. Δημητρίου Κατηφόρη, Ὀλυμπείου, Σερπενζέ, Διπύλου), λίγες σημειώσεις καὶ τὸν μικρὸν κατάλογο τῆς νομισματικῆς του συλλογῆς (βλ. Β. Πετράκο *ΑΕ* 1987, 110-111).

5) Κατάλοιπα καὶ ἀρχεῖο *Παν. Καββαδία* (1850-1928), Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων (1885-1909) καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου. Περιέχονται σημειώσεις ἀπὸ ἀνασκαφές καὶ παραδόσεις, ἔγγραφα ὑπερσειακὰ καὶ δικαστικὰ (γεγονότα τοῦ 1909), ἀλληλογραφία, φωτογραφίες ἀνασκαφῶν Κεφαλληνίας καὶ σχέδια καὶ φωτογραφίες ἀνασκαφῶν του τῆς Ἐπιδαύρου.

6) Τὸ 1951 ἀγοράστηκε ἀπὸ τὴν Ἐταιρεία χειρόγραφα ἀρχαιολογικοῦ περιεχομέ-

νου τοῦ σχολάρχου Ἐμμ. Ἰωαννίδου, σχετικά μὲ τὰ μνημεῖα τῆς Ἀμοργοῦ. Τὸ τμήμα τῶν ἐπιγραφῶν ἔχει δοθεῖ γιὰ δημοσίευση στὴν καθ. τοῦ Πανεπιστημίου Λίλα Μαραγκοῦ.

7) Κατάλοιπα Ἀλέξανδρου Φιλαδελφέως (1876-1955), Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, δωρεὰ τὸ 1939 τοῦ γιοῦ του Θ. Φιλαδελφέως. Περιέχονται κυρίως ἀποκόμματα ἐφημερίδων καὶ περιοδικῶν μὲ ἄρθρα του καὶ διαφάνειες ποὺ χρησιμοποίησε στὶς διαλέξεις του.

8) Κατάλοιπα Ἰω. Κ. Παπαδημητρίου (1904-1963), Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, δωρεὰ τοῦ γιοῦ του Κ. Ι. Παπαδημητρίου (ἡμερολόγια καὶ φωτογραφίες ἀνασκαφῶν): Ἰω. Θρεψιάδου (1907-1962), Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων, δωρεὰ τῆς γυναίκας του Ἀντιγόνης Μπέλλου Θρεψιάδου (ἡμερολόγια, σχέδια, φωτογραφίες ἀνασκαφῶν): Φοῖβου Σταυροπούλου (1904-1972), Ἐφόρου τῶν Ἀρχαιοτήτων (ἡμερολόγια, φωτογραφίες ἀνασκαφῶν, ὑπηρεσιακὰ ἔγγραφα, ἔγγραφα σχετικά μὲ μουσεῖο Γεωργίου Α').

9) Κατάλοιπα Ἀναστασίου Ὁρλάνδου (1887-1979), Γενικοῦ Γραμμ. Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας (1951-1979). Περιέχουν σημειώσεις, φωτογραφίες, σχέδια, ἔντυπα ἐπιγραφῶν ποὺ ἀκόμη δὲν ἔχουν ἀνοιχτεῖ.

10) Κατάλοιπα Γεωργίου Οἰκονόμου (1883-1951), Γραμματέως τῆς Ἀρχαιολ. Ἐταιρείας (1924-1951). Περιέχουν χειρόγραφα μελετῶν καὶ διαλέξεων, πανεπιστημιακῶν παραδόσεων, ἡμερολόγια ἀνασκαφῶν, προσωπικὲς ἀρχαιολογικὲς σημειώσεις ἀπὸ μουσεῖα τῆς Εὐρώπης, φωτογραφίες, σχέδια, ἔντυπα, ἀνάτυπα μελετῶν, ὁμιλιῶν.

Πάπυροι, ἔκτυπα. Στὸ ἀρχεῖο τῆς Ἐταιρείας φυλάγονται ἀκόμη 233 πάπυροι ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ 70 ἔχουν δημοσιευθεῖ, τὸ 1939, στὴ σειρά τῶν δημοσιευμάτων τῆς Ἀκαδημίας ἀπὸ τὸν Γ. Πετρόπουλο, καὶ ἔκτυπα ἐπιγραφῶν, κυρίως τοῦ Ἀμφιαρείου Ὁρωποῦ (B. Λεονάρδος).

Ἐπιπλα καὶ σκευή. Σῶζονται στὴν Ἐταιρεία λίγα παλαιὰ ἐπιπλα μεταξὺ τῶν ὁποίων ἡ πολυθρόνα μὲ τὰ βασιλικά ἐμβλήματα ποὺ κατασκευάστηκε εἰδικὰ γιὰ τὸν διάδοχο Κωνσταντῖνο ὅταν ἔγινε Πρόεδρος τῆς Ἐταιρείας (1895), παλαιὰ τοπογραφικὰ ὄργανα, φωτογραφικὲς μηχανές, μηχανὲς προβολῆς, γραφομηχανές.

Γιὰ πολλοὺς λόγους καὶ κυρίως διότι οἱ Γραμματεῖς τῆς Ἐταιρείας ἦταν πολὺ ἀπασχολημένοι μὲ τίς προσωπικὲς τοὺς ἐρευνες ἢ διότι ἦταν πολὺ κοντινοὶ στὰ γεγονότα καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶχαν ἄμεση καὶ πλήρη γνώση τῶν πραγμάτων, παραμελήθηκε ἡ τακτοποίηση καὶ ὀργάνωση τοῦ ἀρχείου. Ὅσα ἔγγραφα, σχέδια, φωτογραφίες προσκομίστηκαν σ' αὐτὸ μετὰ τὸ 1959 δὲν κατατάχτηκαν καὶ ἀκόμη δὲν ἀνοίχτηκαν (ἀρχεῖο Ὁρλάνδου), εὐτυχῶς ὅμως δὲν καταστράφηκαν. Ἐμειναν ἀπρόσιτα καὶ σκονισμένα ὡς τὸ 1988. Τὸ Συμβούλιο ποὺ ἐκλέχτηκε στὶς 19 Ἰουνίου 1988 ἔκρινε πῶς ἡ τακτοποίηση πλήρως τοῦ ἀρχείου ἦταν πρωταρχικὸ μέλημά του. Χρειάστηκε νὰ γίνουν οἰκοδομικὲς ἐργασίες σημαντικῆς ἔκτασης καὶ δαπάνης στὸν τέταρτο ὄροφο τοῦ μεγάρου τῆς Ἐταιρείας καὶ στὰ ὑπόγεια καὶ μετακινήσεις ὑπηρεσιῶν τῆς γιὰ νὰ δημιουργηθοῦν νέοι χώροι ὅπου ἤδη ἄρχισαν νὰ τοποθετοῦνται καὶ νὰ ἀπλώνονται ἔγγραφα, σχέδια, φωτογραφίες. Ὁ διαθέσιμος χώρος τώρα εἶναι τετραπλάσιος ἐκείνου τοῦ 1988 καὶ οἱ ὄροι ὀργάνωσης σχεδὸν ἰδανικοί.

Ἡ ὀριστικὴ κατάταξη τοῦ ἀρχείου θὰ ἐπιτρέψει καὶ τὴ διεξοδικὴ περιγραφή του καὶ

ἀκόμη τὴν παροχὴ λεπτομερῶν πληροφοριῶν ποὺ ἐνδιαφέρουν τοὺς ἀρχαιολόγους ἀλλὰ καὶ ἀφοροῦν τῇ νεώτερη Ἱστορία μας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Χ. ΠΕΤΡΑΚΟΣ

ΑΡΧΕΙΟ ΑΡΧΑΙΑΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΟΛΕΜΟΛΟΓΙΑΣ

Ἡ Διεύθυνσις Ἱστορίας Στρατοῦ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ (ΔΙΣ/ΓΡΕΣ) ἔχει ἀρχίσει ἀπὸ τὸ 1987 τὴ συγκρότηση ἐνὸς ἀρχείου ἀρχαίας ἐλληνικῆς πολεμολογίας. Τὸ ἀρχεῖο περιλαμβάνει στοιχεῖα περὶ τῆς στρατιωτικῆς ὁργανώσεως, τῆς πολεμικῆς τέχνης, τῆς ὀχυρωτικῆς, τῆς πολιορκητικῆς καὶ τῆς ὀπλοτεχνίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Πρόκειται περὶ φωτοαντιγράφων βιβλίων καὶ μελετῶν ποὺ ἀφοροῦν στὰ ἀνωτέρω θέματα καὶ καλύπτουν τὴν περίοδο μεταξὺ τοῦ 29ου π.Χ. αἰῶνα (πρῶτα δείγματα ὀχυρωτικῆς στὸν Ἑλλαδικὸ χῶρο) καὶ τοῦ 2ου π.Χ. αἰῶνα. Τὸ ἀρχεῖο ἀποτελεῖται πρὸς τὸ παρὸν ἀπὸ 130 ἄρθρα καὶ 10 βιβλία καὶ εἶναι προσιτὸ σὲ κάθε ἐνδιαφερόμενο.

ΝΙΚΟΣ ΔΕΠΑΣΤΑΣ

ΑΡΧΕΙΟ ΚΑΤΟΧΗΣ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΒΛΑΣΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ὁ κ. Νίκος Βλασσόπουλος, μόνιμος κάτοικος Λονδίνου, ἀπαντώντας σὲ αἴτησή μας, εἶχε τὴν καλωσύνη νὰ μᾶς ἐνημερώσει γύρω ἀπὸ τὸ ἀρχεῖο του τὸ σχετικὸ μὲ τὰ χρόνια τῆς γερμανικῆς κατοχῆς στὴν Ἑλλάδα. Τὸ ἀρχεῖο ἀποτελεῖται ἀπὸ τὶς ἐξῆς ἐνότητες: Α' *Παράνομος Τύπος Ἀθηνῶν* (40 τίτλοι), Β' *Νόμιμος Τύπος Ἀθηνῶν* (5 τίτλοι, οἱ ἐφημερίδες καλύπτουν κυρίως τὴν περίοδο τῶν Δεκεμβριανῶν μέχρι καὶ τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1945), Γ' *Δελτία Εἰδήσεων* (5 τίτλοι), Δ' *Προκηρύξεις*, Ε' *Φυλλάδια καὶ Περιοδικά* (4). Καθὼς τὸ ὑλικὸ τῶν χρόνων αὐτῶν εἶναι ἐξαιρετικὰ διεσπαρμένο καὶ σὲ μεγάλῳ βαθμῷ ὀριστικὰ χαμένο, θεωροῦμε χρήσιμη τὴν καταγραφὴ τέτοιων συλλογῶν καὶ τὴν διεξοδική τους παρουσίαση.